

РОЗДІЛ IV. АРЕАЛЬНА ФРАЗЕОЛОГІЯ: ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Анатолій Сагаровський

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5372-1616>

УДК 811.161.2'373.7(477.54)

DOI: 10.31558/1815-3070.2026.51.12

ДОДАТОК (№ 7) ДО ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ СЛОБОЖАНЩИНИ (ХАРКІВЩИНИ)

У статті представлено близько 150 фразеологізмів, які з певних причин не потрапили до «Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)» і шести додатків цього ж автора. Мікростатті у пропонованому матеріалі, як і в попередніх, оформлено за новішими зразками «діалектної» фразеографії, окрім зазначення пунктів конкретного зафіксування і переважного вживання ФО, укладач також відмовився від транскрибування і навіть транслітерування.

Автор проводить аргументовану думку про практично невичерпну ємність фразеологічного фонду мовлення означеного регіону (як і будь-якого іншого), значне різноманіття типів і різновидів ФО, множинність походження, граничну образність й естетично-виражальну цінність фразеологічних утворів.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна одиниця (ФО), фразеологія діалекту, фразеологічний словник, Центральна Слобожанщина, Харківщина, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

APPENDIX 7 TO THE PHRASEOLOGICAL DICTIONARY OF THE CENTRAL SLOBOZHANSKCHYNA (KHARKIV REGION)*

The article presents over 150 phraseological units that, for certain reasons, were not included in the “Phraseological Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)” and six appendices by the same author. The microarticles in the proposed material, as in the previous ones, are designed according to the newer samples of “dialect” phraseography, in addition to indicating points of specific fixation and the predominant use of PU, the compiler also refused to transcribe or even transliterate them.

The author presents a reasoned opinion about the practically inexhaustible capacity of the phraseological fund of speech of the specified region (as well as any other), the significant diversity of types and varieties of phraseological units, the multiplicity of origin, the extreme imagery and the aesthetic-expressive value of phraseological formations.

Keywords: idiom, phraseological unit (PU), dialect phraseology, phraseological dictionary, Central Slobozhanshchyna, Kharkiv Region, V.N. Karazin Kharkiv National University.

* Публікація чергового додатка до «Фразеологічного словника центральної Слобожанщини (Харківщини)» продовжує системну роботу з інвентаризації та лексикографічної фіксації ареального фразеолонду. Центральна Слобожанщина є унікальним лінгвокультурним простором, де мовні одиниці акумулюють багатовіковий досвід взаємодії традиційної культури та сучасних соціальних трансформацій.

Цитування: Сагаровський А. Додаток (№ 7) до Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2026. № 51. С. 175–189. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2026.51.12>

Citation: Saharovskiy, A. (2026). Dodatok (№ 7) do Frazеологічного slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchynu) [Appendix 7 to the Phraseological dictionary of the Central Slobozhanshchyna (Kharkiv region)]. *Linhvistychni studii Linguistic Studies*, (51), 175–189. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2026.51.12>

Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Постановка наукової проблеми. Фразеологізми – унікальні мовленнєві витвори, що містять у собі все: історію, роботу, побут, досвід, сім'ю, мораль, мудрість, красу, почуття, Бога, власне, саму мову і саму Людину – всесвіт життя, тож лінгвісти мають за святий обов'язок добирати й усебічно вивчати їх.

Українська мовленнєва територія має 15–16 діалектів, і далеко не кожен представлений відносно повним фразеологічним словником із належним опрацюванням місцевого фактажу, а годилося б їх мати і 2–3.

Дякувати Всевишньому, є немало достойників і достойниць, які цим успішно займаються, і навіть за першу чверть ХХІ століття можемо назвати їх чималий гурт (даруйте, що не всіх згадаю): Г. Аркушин, Я. Битківська, А. Галас, Ю. Громик, Г. Доброльожа, Н. Коваленко, З. Мацюк, Ю. Піпаш, Н. Романюк, Г. Ступінська, В. Ужченко, Д. Ужченко, В. Чабаненко...

Аналіз досліджень. На жаль, Центральна Слобожанщина обійдена щодо цього належною увагою, хоч і є окремі невеликі роботи О. Івашенко, О. Плетневої, А. Седих, О. Юрченка (Юрченко 1993).

Стараннями автора цієї публікації, а також викладачів і студентів при кафедрі української мови філологічного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна років за 35–40 створено картотеку діалектних (в основному лексико-семантичних) особливостей нашого регіону обсягом 75–80 тисяч одиниць опису (із 543 населених пунктів), із них 9–10 тисяч фразеологізмів і фразеоподібних утворень (Картотека 2020).

На жаль, цей фактаж належно не опрацьовано, бо така робота потребувала б 5–7 фахівців на кілька років і бодай мінімального фінансування.

Усе ж удалося видати два випуски «*Матеріалів до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)*» (Сагаровський 2011, 2013) і «*Матеріали до Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)*» (Сагаровський 2015).

Урешті, після 4 років лежання у видавництві ХНУ ім. В.Н. Каразіна, побачив світ і «*Фразеологічний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини)*» (Сагаровський 2024).

Із 2020 року і до сьогодні я за першої-ліпшої можливості працював із матеріалами картотеки, переглядав додатково свої і студентські записи, вивчав різноманітні натуральні зв'язні тексти і надбав іще близько 1000 фразем із «прихарківських» сіл.

У міру накопичення певної кількості ФО (130–150 шт.) я оформляв їх у вигляді додатків і подавав до такого друкованого органу, як «Культурна спадщина Слобожанщини» (при Харківській облдержадміністрації).

Перша публікація відбулася недавно (Сагаровський 2025), *п'ять* додатків на різних стадіях виробництва у редакції чи видавництві, таким чином я оприлюднив близько 850 фразеологізмів.

Мета статті багатоаспектна, це й ознайомити ширше коло гуманітаріїв із нашою працею «*Фразеологічний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини)*», й оприлюднити сьомий додаток до нього, і закликати-заохотити лінгвістів до подібної роботи на інших мовленнєвих територіях, адже у такий

спосіб можна організувати передумови для (аж лячно сказати!) створення «Загальноукраїнського діалектного фразеологічного словника»?!

Виклад основного матеріалу. Говірну фразеологію Центральної Слобожанщини (інші рівні також) досліджено кепсько, хоча принагідно її торкалися місцеві лінгвісти О. Івашенко, О. Плетнєва, А. Сєдих, Н. Уманцева, ще А. Івченко й О. Юрченко представили компаративні одиниці Харківщини (заодно Полтавщини й Сумщини) у невеликому словнику (Юрченко 1993), і це майже все.

Поталанило на дослідників сусіднім і територіально недалеким місцевостям: я маю на оці хоча б Східну Слобожанщину й степову частину Донбасу (Ужченко 2002) і Нижню Наддніпрянщину (Чабаненко 2001).

По виходу моїх робіт ситуація, принаймні технічно, дещо залагодиться, адже і *Матеріали...* (Сагаровський 2015), і *Словник...* (Сагаровський 2024), і попередні шість *Додатків...* (Сагаровський 2025) заповнять лакуну невідомості й невизначеності Центральної Слобожанщини.

Цей «комплект» ФО містить близько 150 одиниць, які на мою (і не тільки!) думку мають ознаки фразеологізма: відтворюваність у певному постійному складі, семантичну цілісність, традицію вживання, хоча б мінімальний ступінь метафоричності.

У межах більшої чи меншої кількості фразеологізмів (хоч і в *Додатках*) намагаємося розташовувати їх за алфавітом формально стрижневого (реперного) лексико-морфологічного елемента кожної ФО: за першим іменником чи займенником або прикметником, числівником, прислівником, дієсловом і т. ін.

Додатки (Сагаровський 2025) технічно дещо відрізняються від *Матеріалів* (Сагаровський 2015) і *Фразеологічного словника* (Сагаровський 2024), бо в них я відмовився від транскрибування чи навіть транслітерування ФО і контекстів, вважаючи, що для фразеології вимовні тонкощі не є критично важливими, зате це спрощує набирання тексту.

У *Матеріалах* і *Додатках* немає конкретної локалізації (цифра=пункт) засвідчених фактів, бо у протилежному разі мусив би подати список «дешифрування», а це зайняло б сторінок 7–8 (543 назви). До речі, сам Б. Грінченко у *Словарі* (Грінченко 1958–1959) обмежувався помітками “*Богод. у.*”, “*Змієв. у.*”, “*Харьк. г.*”, “*Харьк. у.*”...

У *Додатках* я також із міркувань економії місця і з огляду на загальну зрозумілість не роз’ясняв скорочення-позначки щодо походження, переважної сфери вживання ФО, стилістично-частотних особливостей, забарвлення (*жарг.*, *жарт.*, *заст.*, *зрид.*, *ірон.*, *нов...*) тощо, хоч у *Матеріалах* (Сагаровський 2015) і *Словнику* (Сагаровський 2024) усе це є...

На «діалектність» місцевий матеріал перевірено зіставленням його з фактажем «*Фразеологічного словника української мови*» (Фразеологічний словник 1993).

Ось, власне, фактичне наповнення цього сьомого *Додатка*:

Не по́ адресу. Не тому; помилково, недоречно. *Не по́ адресу ти ка́жеш, обрати́сь до голови́.*

На аероплані з пропелером у кармані, ірон. Пішки. Як добрався? на аероплані з пропелером у кармані — ніяка заріза сюда не їхала!

Апендіціт (гріжу) рвать (надрива́ть), підсил. Фізично важко, виснажливо працювати. Б́уду я на тих снопах апендіціт надрива́ть?! лу́чче в сторожі подамся.

Заправля́ть ара́па, ірон. Брехати, обманювати, заливати. Найшо́в дурни́х і заправля́ ара́па, шо він у го́роді які́йсь нача́льник.

Балаба́єчка без струн <, а хто гра́є, той дристу́н>, ірон. Базіка, пустомолот, пліткар (здеб. жінка). Слу́хайте ту балаба́єчку без струн, вона́ вам розка́же і на па́льцях пока́же.

Бика́ (бугая́) лобом збить, підсил., жарт. Бути фізично сильним, потужним. Ві́ріс сино́к на родіте́льських харча́х, шо мо́же бика́ лобом збить, а все ка́жуть, шо мали́й.

Чи й не біда́, жарт. Дарма, дурниця, пусте. Чи й не біда́, шо не клюва́ло, за́втра бу́де.

Чи й не біда́, шо п'ється вода́ <, а на́да б горі́лки>, жарт. Жартівливе переконання у минушості негараздів. Чи й не біда́, шо п'ється вода́ — за́втра бу́де лу́чче.

Бі́льш-ме́нш. Достатньо, задовільно, посередньо. Живемо́ бі́льш-ме́нш — ї́сти є шо, й одежі́на сяка́-така́ є.

Дай Бог (Бо́же) ка́жному (ка́ждому, всі́м...), схв. Підтвердження, засвідчення високої якості, цінності когось або чогось. Наш голо́ва́ — дай Бог ка́жному тако́го — дба про колхо́зника.

Бездо́нна бо́чка (ді́жка, цисте́рна), підсил., несхв. Людина, здатна випити багато рідини (браги, вина, води, горілки, пива...). То не Петро́, то бездо́нна бо́чка — йому́ хоч я́щик пі́ва дава́й.

Не найдеш бр́оду, як не влі́зеш у во́ду, схв. Неявна порада діяти, наважуватися, ризикувати. Не слухай там “поперед ба́тька”, “не лізь у во́ду”, так же не найдеш бр́оду, як не влі́зеш у во́ду — чи як?!

Варе́ником (варяні́цьою, галу́шкою...) вда́виться, ірон. Раптово замовкнути. Шо́сь нача́в дока́зувать і вика́зувать, а пото́м раз — і варе́ником уда́вився.

У ві́ді. 1. Схоже, нагадує. Із же́рсті ві́різав таки́й хлю́гер у ві́ді ко́ня з хвостом; 2. Замість, як щось (хтось). У ві́ді зарпла́ти дава́ли зерно́, олі́ю.

Імі́ть у ви́ду. 1. Натякати, мати на увазі когось, щось. Гово́ре про одне́, а імі́є в ви́ду щось дру́ге — і не по́ймеш; 2. Пам'ятати, враховувати, зважати. Я імі́ю вас у ви́ду, і як шо́сь попаде́ться, зра́зу скажу́.

Для ви́димості, несхв. Про людське око; для обману, профанації. Для ви́димості ко́пну́в ка́ждий разі́в по три, а тоді́ в холодо́к дрема́ть.

Роді́лася ві́вця (ко́біла, коро́ва...) лі́са — лі́сою і помре́, ірон. Хтось не зміни́ться, не виправі́ться. Як нача́в кра́сти, так, уже́ й бу́де, роді́лася ві́вця лі́са — лі́сою і помре́.

Попáли ві́жки в ру́ки. Хтось одержав владу, можливість, змогу керувати, наказувати, розпоряджатися. *Хто́зна, як йому́ попáли ві́жки в ру́ки, а колхо́зом праву́є, і, сла́ва Бо́гу, непога́но.*

Во ві́ки вікі́в. 1. Вічно, завжди. *Та тут украї́нці жили́ во ві́ки вікі́в;* 2. Навічно, назавжди. *Хоч ма́ма і поме́рли, а я ї́ї по́мнитиму во ві́ки вікі́в, і ді́ти зна́тимуть;* 3. Ніколи. *Во ві́ки вікі́в поро́гу моє́ї ха́ти не переступа́й!*

Лове́ (берé) вовк, лóвлять (беру́ть, ві́зьмуть) і во́вка, ірон. Ситуація може кардинально змінитися, настане справедливість, відплата. *Бра́ли-кра́ли з колхо́зу все, ну нічо́го — лóве вовк, лóвлять і во́вка.*

Возі́ть во́ду, несхв. Експлуатувати, визискувати, принижувати. *Не здра́ ка́жуть, шо на слух 'яних во́зять во́ду, так і в при́ймах.*

Скі́ки во́ду не смаж — вода́ і бу́де, ірон. Про безперспективність безнадійного заняття, діла. *Дума́єте, шо того́ ло́даря перевоспита́єте? скі́ки во́ду не смаж — вода́ і бу́де, так оста́вте!*

На сві́жому во́здусі. Поза приміщенням, у дворі, на вулиці. *На сві́жому ж во́здусі ле́кше ди́хається, чим у ха́ті — пішли́.*

У во́зраст уступа́ть (ухо́дить). Дорослішати, мужніти. *У во́зраст усту́пиш, тоді́ вже й про жені́ння бу́дем ду́мать.*

Брать (узя́ть) во́лю, несхв. Верховодити, чинити сваволю, підкоряти собі. *Голова́ й парто́рг узя́ли в колхо́зі во́лю, і ро́блять, шо хотя́ть.*

На все́ — про все́, нов. Усього, усім, разом. *На все́ — про все́ далі́ нам два́дцять рублі́в — от і ділі́ть.*

Гадю́ка не пролі́зе, підсил. Про надзвичайно густу рослинність. *Жи́то — гадю́ка не пролі́зе, і колоскі́ харо́ші.*

<Говори́ть,> як на гармо́нь (гармо́ню) гра́ть, несхв. Улещати, облещати, обманювати. *Він же ка́ждій ду́рочки гово́ре, як на гармо́нь гра, про любо́в, а тоді́ ще й сме́ється.*

Стирча́ть, як иржа́вий гвоздь <у до́скі, сті́нкі>, несхв., ірон. Бути (почуватися) зайвим, непотрібним. *Весь де́нь тиня́юся по дво́ру, нічо́го вже не роблю́, усі́м міша́ю — стирчу́, як иржа́вий гвоздь у сті́ні.*

На́ші гі́рі ва́жчі, жарт. Хтось має перевагу, перемагає. *Оказа́лося, шо на́ші гі́рі ва́жчі — обі́йшли́ сосі́дів по зерну́.*

Уступа́ть як не в гі́мно, так у па́ртію, ірон. Мати неталан, нещастя. *Шо, Мико́ла всту́пів-таки́ в кому́ністи? усé йому́ не везе́, бо всту́пе як не в гі́мно, так у па́ртію!*

Не го́лка, підсил. Не дрібниця; щось (хтось) важливе, значуще. *Коро́ва — це вам не го́лка, тре́ба найти́!*

До го́лки (го́лочки), підсил. Усе, підряд, до решти, до дрібниць. *При́йшли́ ті банді́ти, комнеза́мовці, і до го́лочки зерно́ ві́мели.*

За гри́ву не вде́ржався — хві́ст не ві́руче, ірон. Про безнадійно втрачений шанс, упущену можливість. *Із предса́дателя турну́ли на бригади́ра, а там — і в рядо́ві — за гри́ву не вде́ржався — хві́ст не ві́держе — покоті́вся.*

Гуска (гусак) наджерготала (наджерготав), ірон. Хтось про щось дізнався, але приховує джерело інформації. *Одкуда взнав? гусак наджерготав, а не сказав, де почув.*

Як дважди два <чотірі>, ірон. Дуже просто, примітивно; очевидно, зрозуміло. *Шо тобі непонятно — це ж як дважди два?!*

Двері в двері. Поряд, близько, навпроти. *Получилося так, що вони й у городі живуть в одному домі, та ще й двері в двері — от і познайомилися.*

Старя діва. Немолода жінка, що ніколи не виходила заміж. *Так і осталась старою дівою, бо після війни й мужиків у селі було мало.*

Діло десяте (п'ятнадцяте, двадцяте...), ірон. Несуттєво, неважливо. *Ти кажі главне, шо зробів, а остальне — діло десяте.*

Діло сторона. Щось когось не стосується, не обходить. *Молодята й самі розберуться, шо к чому, а наше діло — сторона.*

Єсть (є) такє діло. Підтвердження згоди, готовності щось зробити, виконати. *Завтра начинаем оранку? єсть такє діло!*

Усю доругу, підсил. Довго, увесь час, безперестанку. *Оце скіки з ним живу, усю доругу він здивається надо мной.*

Дубаря врізати, несхв., жарг. Змерзнути, замерзнути. *Виглядав її біля дому, так думав, шо дубаря вріжу, так холодно.*

<Даже> дурному смішно, підсил., ірон. Про якусь дурницю, нісенітницю; абсурд. *Шоб він тобі грошів позичив? і дурному смішно!*

Живім духом, підсил. Дуже швидко, миттю. *Поки остальні моңялися, він живім духом уже на ожереди.*

Збирається з духом, підсил. Насмілюватися, наважуватися, мати намір. *Поки збирався з духом сказати про любов, а другий уже й старостів заслав.*

Єлі-єлі душа в тілі, несхв. Худий, слабкий фізично. *В армію йшов, так єлі-єлі душа в тілі, а з армії вернувся справний, од перловки, мабуть?!*

Як одна душа, підсил. Усі, разом, дружно, однотайно. *Як горіло, так як одна душа повибігали з відрами, лопатами.*

На пропой души, несхв. На пропивання, пропиття; щоб пропити. *Усе з шабашки оддав жінці, а п'ятьорку собі оставив — на пропой души.*

На душу (грудь) прийнять, ірон. Випити певну дозу спиртного. *Під харошу закуску можна на душу прийнять немало.*

Тікайте, дядю, поки бобік не догнав, ірон. Про потребу, необхідність утечі, відступу, поступки. *Сторож наджохав, так ми — тікайте, дядю, поки бобік не догнав, так і виїлися.*

Із забором (стовбом, тінном...) брататься, ірон. Ідучи нетверезим вулицею, хапатися, триматися за щось. *Бачила, як ти од кума йшов, шо з забором братався.*

Хоч залійся, підсил. Дуже, надто багато спиртного. *У магазіні два ящика купили, та своєї вігнали молодшій битон, так тепер — хоч залійся!*

Хоть заріж, підсил. 1. Упертість, непоступливість, затятість. *Як у чому упреться — хоть заріж, а не вступиться;* 2. Неможливість збагнути, зрозуміти. *Хоть заріж, а не пойму я тієї алгебри — “а” плюс “в” дорівнює “с”?!;* 3. Крайня,

критична потреба, безвихідь. *Хоть заріж, а достань їй на завтра десять тисяч?!*

Земля держе. Є певні умови (можливості) існування. *Як тіки таких паразитів земля держе? як вони ще не згоріли, не провалилися?!*

На одін зуб, підсил. Мало, недостатньо. *Такий сілний, шо як бїться чи бороться, так йому трое — на одін зуб!*

Зубами не одідрать (одірвуть), підсил. Про щось міцно прикріплене (прибите, приклеєне, пришите). *Латку драгвіною так пришпандьорив, шо зубами не одідрать!*

У зубах принесті, підсил., знев. Щось принести, віддати, повернути під примусом, із приниженням, ганьбою. *Не хочеш по-харошому должок оддать, так я такé встрюю, шо в зубах принесеш!*

Їж-пій — не хóчу, підсил. Усього багато, надлишок (зокрема їжі й питва). *І на свальбу, і на похорон як наготовлять, наставлять, шо їж-пій — не хóчу.*

Йолки-палки, підсил. Вираження досади, захвату, подиву. *Йолки-палки, я ж ключі дома забув?!*

Кажен (каждий, усякий) дрóче, як він хóче, згруб. Кожен може думати, робити, чинити, як йому заманеться. *Хто ора в розгін, хто у склад — кажен дрóче, як він хóче.*

У ка́ждому карма́ні блоха́ (гнида, во́ша...) на арка́ні, несхв., ірон. Бідний, неімущий. *Там такий “багач”, шо у ка́ждому карма́ні блоха́ на арка́ні!*

Одін і в ка́ші потóне, ірон. Про переваги гуртового співжиття, взаємної допомоги. *Отак і хаті ліпіли толокóю, гуртóm, бо одін і в ка́ші потóне.*

Звесті в квадрáт, жарт., нов., зрід. Запліднити, зробити жінку вагітною. *Васіль оп'ять звів жінку в квадрáт — он ужé видно, шо берéменна.*

<Ходіть,> як квóчка з(за) куря́тами, схв. Доглядати, піклуватися, няньчитися. *Хоть і несвої діти, а хóде вона́ в са́діку за німи, як квóчка за куря́тами.*

Тертись, як кішка біля ніг, ірон. Підлабузнюватися, запобігати ласки. *Малій ча́шку незначай розбів, а тепер треться, як кішка біля ніг, щоб я простіла.*

Ні ко́зірів, ні ма́сті, несхв., жарг. Жодної переваги; неталан, безвихідь. *І сім'я бу́ла, і достáток, а тепер одін остáвся — ні козірів, ні ма́сті.*

Під крильце́ <зместі>, підсил. Ретельно, до останку, остаточно. *У за́крамі вже все під крильце́ забрато — мукі біли нема́.*

Не тра́тьте, куме, сіли <— спуска́йтеся на дно>, ірон. Рекомендація, порада примиритися, погодитися на сумнівний компроміс. *Із ким ти збира́єшся воюва́ть? із голово́ю? не вийде! так не тра́тьте, куме, сіли!*

Скажі ку́риці, а вона́ — <всій> у́лиці, ірон. Про швидке поширення чуток, пліток, секретів. *По секрeту тіки кумі шепну́ла, а взнав увесь околóдок, отó й скажі ку́риці, а вона́ — у́лиці.*

На чужі́й ла́вкі мня́кше сиді́ть, ірон. Про часте і тривале гостювання. *Гостю́є днів два-три, а як спита́єш, чо́го, так ка́же, шо на чужі́й ла́вкі мня́кше сиді́ть?!*

Однім ліком (шнурком, шпагатом...) в'язать, *несхв.* Об'єднувати, прирівнювати, уподібнювати. *Ти мого мірного Сашка з тим бандіткуватим Іваном одним ліком, не в'яжи — Саша первий у драку не полізе.*

Одін до ліса, другий до біса, *несхв.* Про розбрат, різнобій, непорозуміння. *І в сімні, і в колхозі толку не буде, як одін до ліса, другий до біса — не договоряться!*

Під ким льод <тіки> тріщить (угинається...), а підо мною ламається (провалюється), *несхв., ірон.* Про нещастя, невдачу, неталан. *Чувствую, що ревізія підбирається, так на мені й окошиться, бо під ким льод тіки тріщить, а підо мною ламається.*

Бачить на два (три...) метра під землю, *підсил., ірон.* Бути проникливим, передбачливим, завбачливим. *Та Валька баче на два метра під землю — од неї нічого не сховаєш, не втаїш.*

Давать (дать, надавать, усипать...) у задню місність, *підсил., ірон.* Бити, фізично карати. *Одчим, бувало, давав у задню місність, но тіки за діло.*

Солóm'яний мир, *ірон.* Ненадійне перемир'я, тимчасове затишшя. *То лаялися сосіди, а тепер, наче, солóm'яний мир — поки оп'еть спіхне.*

Узьке місто. 1. Слабка, проблемна ділянка у діяльності виробництва, установи, організації. *Узьке місто у нас січас — оранка на зяб;* 2. Місцина, територія, де зустрічаються сторони конфлікту. *Найдемо узьке місто і побалакаємо, щоб нам ніхто не мішав.*

Не мішок із золотом <— не пропаде>, *ірон.* Про когось малоцінного, незначного. *Шо, Валька далєко на рядках одстала? не мішок із золотом — нікуди не дінеться.*

Мнять, як хотіть, *несхв.* Підкоряти, підпорядковувати, примушувати, гнобити. *Приймака ж у чужій сімні і мнуть, як хотять, бо безправний.*

Скипать (скипять), як молоко <на плиті>, *підсил., несхв.* Моментально, різко, бурхливо реагувати. *Йому хоч нічого не кажи — скипять, як молоко на плиті.*

Їдять тебе (його, її, вас, їх) мухи, *жарт.* Лайливо-жартівливе вираження досади, обурення, захвату кимось (чимось). *Їдять його мухи — отак нирнув метрів до тридцяти од берега.*

Доказувать, шо в неділю прázник, *ірон.* Доводити, стверджувати очевидне, незаперечне, аксіоматичне. *Казать, шо батько в сім'ї старший, одинаково, шо доказувать, шо в неділю прázник.*

Недóрого брать (узять), *ірон.* Не вагатися, не зупинятися ні перед чим. *Циганка ж недóрого вóзьме, щоб укрáсти — це в їх у крові.*

Усьогó нічóго, *підсил.* Дуже (надто) мало, обмаль, мізерія, майже нічого. *Год проробіли в колхозі, а получать — усьогó нічóго.*

На одній ногі п'ятьох обскака́ть, *підсил., ірон.* Хитрощами, підступами перемогти, перевершити. *То такий уда́тний, шо і на одній ногі п'ятьох обскака́, а вóзьме своє!*

Як ночею (но́чню) лісом іті (ходіть), підсил., несхв. Бути неосвіченим, недосвідченим; не знати, не розуміти, не орієнтуватися. *По́ки нам на пра́хтіці всього́ не показáли, по́ти ми в тих дві́гателях як но́чню в лісі ході́ли.*

Брать (узя́ть) в оборо́т, підсил. 1. Рішуче впливати, примушувати. *Мілі́ція як ві́зьме в оборо́т, дак ніку́ди не ді́нешся;* 2. Лаяти, сварити. *Прино́се дво́йку — я беру́ його́ в оборо́т, так обі́ця спра́вить, а тоді́ ще.*

Ходіть (іті) околя́са (околя́сом), несхв. 1. Фізично обходити, оминати якісь перешкоди, перепони. *Так ба́лка розли́лася, шо на́пряму не вийшо́ — при́йшло́сь іті́ околя́сом;* 2. У поведінці, вчинках не мати чіткої, принципової позиції, вагатися. *Дума́єш, шо вона́ присоєди́ниться до нас? ага́ — так і ході́тиме околя́са;* 3. Говорити обережно, ухильно, нечітко щодо принципових речей. *Той рі́же пра́вду-ма́тку, а той хо́де околя́са, щоб пре́дсіда́тель не обі́дився.*

Лі́зти <із> свої́м ополо́ником у чужі́й каза́н (горшо́к, чаву́н...), несхв. Безцеремонно втручатись у чужі розмови, справи. *Не лі́зь із свої́м ополо́ником у чужі́й каза́н — е́слі на́да, тебе́ попра́сять.*

Па́лка про два кінці́, ірон., зрід. Про ситуацію, що може мати два протилежні розв'язання, наслідки. *Же́ніння — це па́лка про два кінці́: або́ бу́деш ща́слівий, або́ му́читимешся всю́ жи́знь.*

Розка́зати і на па́льцях показáть, жарт. Дохідливо, зрозуміло розповісти, переконати, іноді використовуючи примус. *Во́дянці́ розка́зали і на па́льцях показáли, чо́го до і́хніх дівча́т ході́ть чужа́кам не на́да.*

За раз і пиро́гі не печу́ться, ірон. В усьому потрібна поступовість, послідовність, зваженість. *Шо, хоті́ли, щоб зра́зу й сад по́явився, і я́блука бу́лі? ага́! за раз і пиро́гі не печу́ться!*

До його́ з пиро́гом, а він — з молотко́м (до́вбньо́ю), несхв. Про невдячність, неадекватність. *Вона́ харо́шого не пони́ма, шо ти до не́ї з пиро́гом, а вона́ — з молотко́м?!*

Пиші́ пропа́ло, несхв. Про неминучу втрату, невдачу. *Ра́но сні́г зійшо́в, тоді́ дощ і моро́з — нащо́т озі́мої пиші́ пропа́ло.*

Бу́ть на про́воді. Підтримувати постійний контакт, зв'язок. *Хоч і і́ду в дру́гий го́род, а ти щоб усі́да бу́ла на про́воді.*

Три́чі (деся́ть, ... сто раз...) про́клятий, підсил., лай. Зневажений, зганьблений, знехтуваний. *І той, три́чі про́клятий, я́кось живе́, як його́ земля́ но́се, шо дити́ну вбив!*

Які́й рід, такі́й і плід, ірон. Рідні, родичі багато в чім схожі, однакові. *І ма́ти любі́ла по гостя́х волочі́ться, і дочка́ похо́жа — які́й рід, такі́й і плід.*

<Тут> і ро́за, і мімо́за, жарт. Усе, усі. *Мо́жна і́хати, усі́ зійшли́ся? усі́ — тут і ро́за, і мімо́за!*

Не розбе́рі-бе́рі, несхв. Безлад, безладдя, плутанина. *Там на скла́ді — не розбе́рі-бе́рі — без буті́лки нічо́го не по́ймеш.*

Пропа́в руб ні за ко́пійку, ірон. Когось обдурено; хтось ошукався, перевитратився. *Купі́ла пио́на, а во́но з цві́ллю — пропа́в руб ні за ко́пійку.*

Ру́ки-но́ги опада́ють, підсил., несхв. Про сильну фізичну змореність, виснаженість. *Од коса́рки додо́му при́йдеш — ру́ки-но́ги опада́ють, і да́же не і́сться!*

На ру́ки при́йма́ть. Безпосередньо, натурально одержати, отримати, прийняти. *На ру́ки при́йняла́ сім діте́й гляді́ть, по́ки мате́рі на по́лі бу́дуть.*

На́шим (ва́шим) са́лом та по на́ших (ва́ших) губа́х, ірон. Про нещирість, підступи, нечесність. *Ста́лін голодо́вку встро́яв, а тоді́, як у колхо́зи збива́ли, так на по́лі ва́рили за́тірку чи лемі́шку з то́го зерна́, шо у люде́й одібра́ли — на́шим са́лом та по на́ших же і губа́х!*

Ні к селу́, ні к го́роду, ірон. Недоречно, невчасно. *Усіда́ шось ля́пне, шо ні к селу́, ні к го́роду — аж сті́дно.*

Ухо́дить (убира́ється) в си́лу, схв. 1. Набувати впливу, влади, авторитету. *Уві́йде Украї́на в си́лу, тоді́ заживе́мо;* 2. Фізично міцніти, мужніти, дорослішати. *Убира́ється сино́к у си́лу, ско́ро помо́шником насто́ящим бу́де.*

Харо́ший сканда́л лу́ччий од парши́вого (гнило́го, фальши́вого...) переми́р'я (за́тишку), ірон. Сентенція про позитивність прозорості, чіткості, однозначності у стосунках. *Су́сїди мо́вчки дму́ться, се́рдяться, тая́ться, а мені́ так харо́ший сканда́л лу́ччий од парши́вого переми́р'я.*

За чужи́м ското́м із свої́м бато́гом, несхв., зрід. Про некоректність чиєїсь поведінки, неетичність учинків. *Переї́хав у на́ше село́, так і живі́ по-на́шому, а то вихо́де, шо за чужи́м ското́м із свої́м бато́гом — шанува́ться ну́жно.*

Става́ть (ста́ть) на слі́д. 1. Переїмати, учитися, наслідувати. *Ста́неш на ба́тьків слі́д, так бу́дуть із те́бе лю́ди;* 2. Визначитися із життєвим шляхом. *Уже́ став на слі́д, самосто́ятельний, і сім'я́ є.*

По старо́му слі́ду, та тим са́мим по́лозом, несхв., зрід. Про небажаний повтор; те саме. *Шо той год хуражу́ не хваті́ло, шо цей год бу́де — по старо́му слі́ду, та тим са́мим по́лозом.*

Як сло́ну дробі́на (кома́рь, му́ха), підсил. Мало, недостатньо (зокрема харчів, їжі). *Та катле́тка йо́му, як сло́ну му́ха.*

Сльо́зи розно́сить, несхв. Вручати, сповіщати сумні чи й трагічні повідомлення. *У войну́ пошта́льйо́ни сльо́зи й розно́сили, бо то на то́го чи на друго́го похоро́нки прихо́дили.*

Весело́му й сме́рть не стра́шна, жарт. Схвальне ставлення до жартів, бадьорості, веселощів, оптимізму. *Нічо́го тужі́ть і сльо́зи ли́ть — іще́ наживе́мо — весело́му й сме́рть не стра́шна.*

Говори́ть (каза́ть), як пе́ред сме́ртю, підсил. Говорити чесно, щиро, правдиво. *Кажу́ тобі́, як пе́ред сме́ртю, не винува́та я пе́ред тобо́ю — то хтось оббреха́в.*

Смі́ття в кутку́ бере́гті, несхв. Приховувати, маскувати негативну інформацію (про сім'ю, колектив...). *У брига́ді то́же не все хара́шо бу́ло, так смі́ття в кутку́ бере́гті, шо́б ніхто́ посторо́нній не визна́в.*

Зна сова́, де ми́ші (курча́та) но́чуютъ <, а други́м не ска́же>, ірон. Про хитруна, потаємну людину. *Іва́н дога́дується, хто зерно́ кра́в, а не ка́же — зна сова́, де ми́ші но́чуютъ, а ні гу-гу́.*

Одв'ажить со́ли, підсил., заст. 1. Побити, перемогти. *То нам балча́ни одва́жатъ со́ли, то ми їх юшкою вмієм*; 2. Заперечити, різко відповісти, вилаяти. *І на збо́рах Га́лька тако́ї одва́жила со́ли рахівнику́, шо той і заці́пився!*

Пряма́ стéжка лу́чча за криву́, схв. Чесність, правдивість, порядність кращі за брехню, облуду, підступи. *І дітям свої́м утокма́чив шоб, шо пряма́ стéжка лу́чча за криву́.*

Братъ (прийма́ть) сто́рону. Приєднуватися до чиєсь думки, позиції; підтримувати чиєсь думки, пропозиції; заступатися за когось. *У жи́зні на́да братъ сто́рону сла́бшого.*

Стрі́ться (здíбаться, спіткáться...) у суточка́х. Розв'язати конфлікт, суперечку, спірку в немирний, як правило, спосіб. *Стрі́немося в суточка́х — я тобі покажу́, як ме́нших обижа́ть!*

Сюдí-тудí, підсил. 1. Скрізь, усюди. *Сюдí-тудí шатну́лася — ніхто́ позича́ть не хоче*; 2. Короткий час. *Зімо́ю судí-тудí — і дня нема́.*

Сяк-та́к. По-всякому, задовільно, як-небудь. *До ново́го хлі́ба сяк-та́к дотя́гнемо.*

І там печé, і тут гарячé, підсил. Суцільні труднощі, неприємності; безвихідь. *Того́ не достáнеш, те до́рого, от і стрóйся — і там печé, і тут гарячé.*

Моє́ тіло — моє́ діло, нов. Натяк на некоректність, неморальність утручання у чуже особисте (а то й інтимне) життя. *Моє́ тіло — моє́ діло, і нічо́го сліди́ть, хто і чо́го до мене́ хóде — диві́сь за своєї́ сімйóй!*

У труну́ лу́ччих кладу́ть, підсил., несхв. Хтось має блідий, хворобливий вигляд. *Приї́хав із заробі́тків, так у труну́ лу́ччих кладу́ть — худі́й, як скі́лет.*

У тьóті Га́ні всі <лю́ди> пага́ні, несхв., ірон. Про нетовариську, недоброзичливу, злу людину (здеб. жінку). *Шо, ма́чуха нагрíмала? не пережива́й, вона́ й до мене́ така́ — у тьóті Га́ні всі лю́ди пага́ні.*

Тюрьма́ (баті́г, вірьóвка, лозíна...) пла́че, несхв. Хтось заслуговує на серйозне покарання, має бути покараний. *По цих ші́бениках давнó вже тю́рьма́ пла́че — гру́шу обнеслі́!*

Є — убíв би, нема́ — купíв би, ірон. Про ситуативно неоднозначне ставлення до когось. *Отáк у сі́м'ях і ведéться, шо чолові́к про жі́нку ду́ма: є — убíв би, нема́ — купíв би; як пола́ються — одне́, а як помі́ряться — другé!*

Соло́м'яний удове́ць, ірон., зрід. Чоловік, якого кинула дружина. *Якби́ прóсто соло́м'яний удове́ць, а то ще з трьо́ма дітьми.*

Пійма́ться (клію́нуть) на ўдо́чку (крючо́к...), несхв. Ошукатися; піддатися на обман, провокацію. *Пійма́вся на ўдо́чку, шо обі́цали два трудо́дні, а тут і сні́г густі́й пішо́в, і тра́ктор злама́вся, так я ті́ки но́ги намочíв.*

Ума́ ніжче плíнтуса, несхв., нов. Про нікчемні розумові спроможності. *Куда́ там йому́ в руково́дители́, як у його́ ума́ — ніжче плíнтуса?!*

Става́ть (ста́ть) упо́перек, несхв. Заважати, перешкоджати, забороняти; не давати змоги щось зробити. *Хотíла ж купíть зо́нтік, так ні — ста́в упо́перек, шо сусі́дки смія́тимуться.*

Братъ (узя́ть) усі́м, схв. У всьому переважати інших. *Ді́вка узяла́ усі́м — і фі́гурою, і ро́стом, і умóм: пошука́ть ще тако́ї.*

Не бачить, як свої́х уше́й, *ірон.* Ніколи не мати, не отримати чогось бажаного. *Не бачить тобі́ ба́тькової ха́ти, як свої́х уше́й — прога́вив.*

Заткну́ть фонта́л, *зруб.* Замовкнути, замовчати. *Заткни́ фонта́л і не брі́зкай, по́ки ста́рші бала́кають.*

Ходи́ть і обхо́дить, *несхв.* У словах і поведінці виявляти обережність, обачність; хитрувати. *Наса́мділі ніко́ли не пойме́ш, хто вона́ — усé хóде й обхо́де.*

Ходи́ть і обходи́ть, *підсил., схв.* Бути досвідченим, бувалим. *Найшо́в кого́ вчить — той дядько сам ходи́в і обходи́в!*

Ось вам хому́т і дуга́ — **я вам бі́льше не слуга́**, *ірон.* Рішуча відмова, небажання щось виконувати. *Не хóчу бригади́рува́ть — ось вам хому́т і дуга́ — я вам бі́льше не слуга́!*

Без ча́су мину́та, *ірон.* Незначний проміжок часу; швидко, моментально. *Без ча́су мину́ти не пройшло́, а він уже́ наза́д біжи́ть.*

Шо не чин, то су́чий син, *несхв., зруб.* Про несправедливість, грубість, безцеремонність владців, чиновників, посадовців. *Як пої́деш у райо́н за яко́юсь спра́вкою, так нахо́диш, накла́няєшся у кабіне́тах, бо там шо не чин, то су́чий син.*

Чóртиків пуска́ть, *ірон.* Грайливо, кокетливо, звабно позирати. *Дівча́та чóртиків пуска́ють, а хло́пців же охóта розби́ра познако́миться.*

Чудеса́ полети́ли в небеса́, *ірон.* Щось незворотно минулося, пройшло; настав інший час, стан. *То коли́сь я мужика́м довіря́ла, а сі́час — ні, чудеса́ полети́ли в небеса́!*

Чуш нести́, *несхв.* Брехати, говорити дурниці, нісенітниці; обдурювати. *Чуш несе́, як при Ста́ліні харашо́ жили́, а я сама́ голодува́ла й пу́хла.*

Як без ша́пки, *ірон.* Незручно, некомфортно почуватися, ніяковіти. *Те пита́, те розпитує, а я сидю́ пе́ред ні́ми, як без ша́пки.*

Дать (наробі́ть) шóроху, *підсил.* Зробити щось незвичайне і надзвичайне; учинити бешкет. *Дали́ шóроху на́ші у Верби́вці на ву́лиці, пра́вда, і самі́ насі́лу ві́приснули.*

Не шту́ка пійма́ть шу́ку <, а шту́ка зжа́рить>, *ірон.* Не все так однозначно, просто, як спершу здається. *Жени́ться про́сто, а як, де і на шо жити́? — не шту́ка пійма́ть шу́ку, а шту́ка зжа́рить.*

Шути́ть і огляда́ться. Бути обережним, обачним, надто у розмовах. *Ти шути́-шуті́ й огляда́йся, бо є́ сті́ни з уша́ми.*

Ща́стя — не кінь, хому́т не наді́неш (накі́неш). Про примхливість, мінливість долі, примарність талану. *Ща́стя — не кінь, хому́т не наді́неш, того́ бережі́ його́.*

Ща́стя (го́ре) і на печі́ найде. Що кому належить, неодмінно здійсниться. *Ща́стя і на печі́ найде, так хоч хова́йся, хоч вигляда́й — усé при́йде і бу́де.*

Щу́ка зуба́ста (зуба́та), *ірон.* Гостра на язик, пащекувата людина (здеб. жінка). *Га́лька, то щу́ка зуба́ста — попади́сь їй на язи́к, так і райо́н зна́тима!*

Юринда́ на салідо́лі, *ірон.* Дурниця, нісенітниця. *То, шо ти ка́жеш — юринда́ на салідо́лі, бо не мо́же за́сць ня́вкати́.*

Дозволю собі кілька принагідних зауваг до цього корпусу фразем, ніяким чином не претендуючи навіть на якусь подобу аналізу: нехай цим, як з'явиться бажання й потреба, займуться інші лінгвісти, а своє завдання завжди вбачав у здобуванні натурального фактажу, первинному опрацюванні й оприлюдненні його, повірте, що це теж не проста і достойна робота. Ось деякі мої спостереження:

- є немала кількість росіянізмів, що природно й зрозуміло, адже досліджувана мовленнева територія межує з російською та й інші фактори (радіо, телевізія, преса) сприяють інфільтрації: *не по адресу; на свіжому воздуху; елі-елі душа в тілі; на пропой душі; чуш нести; йолки-палки* й ін.;

- десятки ФО мають римовані частини, причім рими, як говорять віршознавці, *точні, багаті* й уживаються не тільки для благозвуччя, а й сприяють легшому засвоюванню-відтворюванню, увиразнюють зміст, посилюють експресію: *скажуть куриці, а вона — всій улиці; і роза, і мімоза; тьоті Гані всі пагані; ось хомут і дуга — я вам не слуга; чудеса полетіли в небеса; який рід, такий і плід; і тут пече, і там гаряче; є — убив би, нема — купив би*, і т. ін.

- привертає увагу: прислів'я-ремінісценція *не найдеш броду, як не влізеш у воду*; мудрий вислів *бере вовк, візьмуть і вовка*; жартівлива нова одиниця *звести у квадрат* “зробити вагітною”; синонім до загальновідомої *лізти своїм ополоником у чужий чавун (горшок)*; натяк на потребу об'єднатися для гуртової роботи: *один і в каші утоне* і под.;

- “відкрив” я й, очевидно нову фразеологічну одиницю *сльози розносить*, що означає “повідомляти трагічні новини” (ідеться про невеселу роботу поштарки у час війни);

- трапився й фоно-граматичний архаїзм *одважить соли*.

Висновки. Сьомий Додаток до “Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)” разом із попередніми шістьма, власне самим Словником і Матеріалами до нього засвідчують величезний кількісний і якісний потенціал місцевого фразеологічного фонду, множинність походження, значне розмаїття типів і різновидів, граничну образність й естетично-виражальну цінність фразеологічних одиниць.

Хотілося б бачити більше таких робіт і з інших мовленневих територій.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Література

1. Грінченко Б. *Словарь української мови* : у 4 т. Київ : АН УРСР, 1958–1959. Т. 1-4.
2. Картотека Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) / авт.-укладач Сагаровський А. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. 80000 один. (рукопис, машинопис).

3. Сагаровський А. Додаток 1 до Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) // *Культурна спадщина Слобожанщини* : зб. наук. ст. Харків, 2025. Вип. 57. С. 382–392.
4. Сагаровський А. *Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)* : у 2 вип. Вип. 1–2. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011–2013.
5. Сагаровський А. *Матеріали до Фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 226 с.
6. Сагаровський А. *Фразеологічний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини)*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2024. 436 с.
7. Ужченко В., Ужченко Д. *Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу*. Луганськ : Альма-матер, 2002. 263 с.
8. *Фразеологічний словник української мови* : у 2 кн. / уклад. В. Білоноженко й ін. Київ : Наук. думка, 1993. Кн. 1. 528 с.; Кн. 2. с. 529-980.
9. Чабаненко В. *Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряниці*. Запоріжжя. 2001. 201 с.
10. Юрченко О., Івченко А. *Словник стійких народних порівнянь*. Харків : Основа, 1993. 175 с.

References

1. Hrinchenko, B. (1958–1959). *Slovar ukrainskoi movy: v 4 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 4 v.]*. Kyiv: AN URSSR. [in Ukrainian].
2. Saharovskiy, A. (2020). *Kartoteka dialektnoho slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Card index of the Dialect Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
3. Saharovskiy, A. (2025). *Dodatok 1 do frazeolohichnoho slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Appendix 1 to the Phraseological Dictionary of the Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)]*. In *Kulturna spadshchyna Slobozhanshchyny* (Issue 57, pp. 382–392). Kharkiv. [in Ukrainian].
4. Saharovskiy, A. (2011–2013). *Materialy do dialektnoho slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Materials for the Dialect Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)]* (Issues 1–2). Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
5. Saharovskiy A. (2015). *Materialy do frazeolohichnoho slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Materials for the Phraseological Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
6. Saharovskiy A. (2024). *Frazeolohichniy slovnyk Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [Phraseological Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv Region)]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
7. Uzhchenko V., Uzhchenko D. (2002). *Frazeolohichniy slovnyk skhidnoslobozhanskykh i stepovykh hovirok Donbasu [Phraseological Dictionary of East Slobozhan and Steppe Dialects of Donbas]*. Luhansk: Alma Mater. [in Ukrainian].
8. Bilonozhenko, V. et al. (1993). *Frazeolohichniy slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]* (Vols. 1–2). Kyiv: Naukova Dumka. [in Ukrainian].
9. Chabanenko V. (2001). *Frazeolohichniy slovnyk hovirok Nyzhnoi Naddniprianshchyny [Phraseological Dictionary of Dialects of the Lower Dnipro Region]*. Zaporizhzhia: Stat i K°. [in Ukrainian].
10. Yurchenko O., Ivchenko A. (1993). *Slovnyk stiikykh narodnykh porivnian [Dictionary of Stable Folk Comparisons]*. Kharkiv: Osнова. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 16.02.2026

Дата надходження після доопрацювання: 29.03.2026

Дата затвердження редакцією: 10.04.2026

APPENDIX 7 TO THE PHRASEOLOGICAL DICTIONARY OF THE CENTRAL SLOBOZHANSKYIA (KHARKIV REGION)

Anatoliy Saharovskiy

Candidate of Philology, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine.

Abstract

Background: Phraseological units constitute a unique and culturally significant layer of language, reflecting the historical experience, worldview, and expressive potential of a speech community. Despite the richness of Ukrainian dialectal phraseology, many regional varieties, including that of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv region), remain insufficiently described in comprehensive lexicographic works.

Purpose: The aim of this study is to introduce and systematize a new corpus of dialectal phraseological units collected in Central Slobozhanshchyna, as well as to expand the existing *Phraseological Dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv region)* through the presentation of its seventh supplement.

Results: The article presents approximately 150 phraseological units that were not included in the main dictionary or its previous supplements. The material is organized according to updated principles of dialectal phraseography, with a simplified representation that excludes phonetic transcription and detailed localization. The collected units demonstrate structural diversity, semantic integrity, reproducibility, and varying degrees of metaphorization. The corpus also reveals the presence of borrowings, particularly Russianisms, as well as rhymed constructions and newly identified phraseological formations.

Discussion: The findings confirm the extensive and dynamic nature of the regional phraseological corpus, characterized by multiple origins, high variability, and significant expressive value. The study highlights the need for further systematic collection and analysis of dialectal phraseology across other Ukrainian regions and underscores the prospects of creating a comprehensive all-Ukrainian dialectal phraseological dictionary.

Keywords: idiom, phraseological unit (PU), dialect phraseology, phraseological dictionary, Central Slobozhanshchyna, Kharkiv Region, V.N. Karazin Kharkiv National University.

Vitae

Anatoliy Saharovskiy, Candidate of Philology, Associate Professor, Kharkiv. Research interests: dialectology, historical grammar, dialectal phraseology.

Correspondence: saharovsjky@gmail.com

Received: 16.02.2026

Received in revised form: 29.03.2026

Accepted: 10.04.2026